Tisztelt Hallgatóság,

a már hagyománnyá vált, ma is megújuló Lajtha-születésnapi tiszteletadás alkalmával a megjelentek között kiemelt szeretettel és tisztelettel köszöntöm a jelen lévő Gyurkó Csillát, Lajtha László örökösét, Kelemen Lászlót, a Hagyományok Háza igazgatóját, továbbá a Lajtha-gyűjteseket élményszerűen felelevenítő, emlékezéseink légkörét megteremtő muzsikusokat, és mindenkit, akik ezen az alkalommal velünk együtt, Lajtha László emléke előtt tisztelegnek.

Mint a korábbi években, idén is elérkezett Lajtha László születésének immár 127. évfordulója, amely mindnyájunk számára az emlékezés és tiszteletadás megújuló alkalma. Különösen jó érzés mindannyiunk számára, hogy Lajtha belvárosi otthonának közelében, e méltó szobor-kompozíciónál, a Károlyi-kertben idézhetjük fel a zeneszerző, népzenetudós és pedagógus munkásságának múlhatatlan emlékét.

Az elmúlt években, évtizedekben Lajtha László életművével egyre több helyszínen és koncerten ismerkedhetett meg az iránta érdeklődő közönség. Örömmel tapasztalható, hogy Lajtha kompozíciói egyre gyakrabban szólalnak meg előadóművészeink koncertjein, hangszeres és vokális népzenei gyűjteseinek élményszerű előadásai szervesen beépültek napjaink zenekultúrájába, életművének kérdéseiről konferenciákon értekeznek a szaktudósok, és az általa felkutatott magyar népzenei hagyomány – így a most felhangzó széki darabok is – virágzó elevenséggel idézik fel a tudós Lajtha múlhatatlan érdemeit.

Lajtha életét és pályáját az elmúlt évtizedekben számos irodalmi alkotás dolgozta fel: hozzáférhetővé váltak az életmű ismeretét szolgáló, alapvető tanulmányok és forrásközlő kötetek, s napjainkban a szerző írásműveinek és gyűjteseinek alapvető kiadványai a szerzői szakirodalom pótolhatatlan kézikönyveinek szerepét töltik be.

A jelen megemlékezés során Lajtha László életművének két irányú szellemi irányultságáról, nemzeti elkötelezettségéről és a francia zenekultúra iránti mély vonzódásáról idézek fel néhány gondolatot.

Elsőként Lajthának a magyar zenei hagyománykutatás terén kifejtett népzenei- és néptánckutatói tevékenységének elkötelezettségére utalok. Aligha

közismert, hogy Lajtha már igen fiatalon, 1911-ben, zeneakadémiai tanulmányainak idején, – zeneszerzői kibontakozását jóval megelőzően – csatlakozott a magyar népzene gyűjtését kezdeményező, nála mintegy 10 évvel idősebb mestereihez, Bartókhoz és Kodályhoz, akiknek példája nyomán egész életét meghatározó, gyűjtői, kutatói tevékenységet folytatott. A Bartók és Kodály eszméjéhez csatlakozó Lajtha-életmű élménye már a 20. század harmincas éveiben a francia kortársak látókörében oly mértékben egybekapcsolódott e két nagy magyar mester munkásságáról alkotott képpel, hogy Lajthát évtizedeken át a „harmadik nagy magyar zeneszerzőként" aposztrofálták. A francia kortársak által Bartók- és Kodály életművéhez „társított" Lajtha-kép még a magyar zeneirodalomban is tovább élt.

Lajtha László életrajza számos eseményt kínál Lajtha nemzeti elkötelezettségének bemutatására. Ezek közül most egy fiatalkori és egy késői megnyilvánulásra emlékeztetek. Elsőként az I. világháborús események összefüggésében az ifjú Lajthának azon döntését idézem fel, amelynek következményeként 1915-ben, hazafias szolidaritásból, önkéntes elhatározása alapján, hároméves katonai frontszolgálatot teljesített az orosz frontvonalban. De hasonló, sorsszerű szerepe volt annak a későbbi, 1948 őszén meghozott döntésének is, amely a szovjet diktatúra térhódításának küszöbén született meg, s amely a nyugat-európai emigráció ígéretesnek mutatkozó körülményeit elhárítva, a szülőföldre való hazatérés belátható és beláthatatlan következményeinek vállalását jelentette. Döntésének következményeként élete utolsó 15 évét szellemi elszigeteltség jellemezte: zeneszerzőként és népzenekutatójaként belső emigrációba kényszerült. S bár testi és lelki erejét fokozatosan felőrölték ekkori életkörülményei, minden akadályt elhárító módon, szünet nélküli dolgozott: szellemi izoláltságában új távlatokat teremtő kompozíciók és kutatói eredmények születtek, egyedülálló, napjainkban is elismerést keltő, új tudományos kezdeményezések, és egyidejűleg megszülető, szuverén meggyőződését képviselő kompozíciók.

Lajtha nemzeti elkötelezettségét felidéző pillanatképeinket követően Lajtha művészetének nemzetközi irányultságáról, tudatosan felépített európai, francia orientációjáról is meg kell emlékeznünk.

Lajtha nemzetközi tájékozódásának igénye már a 20-as évek végén, a népzenekutatás nemzetközi szervezeteiben való tudományszervező

tevékenységével kezdődött, és a 30-as évek során egyre intenzívebbé vált főként a francia zeneéletben kialakult társaságokhoz és személyekhez fűződő kapcsolatainak során. S bár Lajthának a párizsi kortársakkal való személyes együttműködését a II. világháborús események már 1939-től, majd az európai vasfüggöny 1949-től szinte véglegesen lezárta, a szellemi hatás kitörölhetetlen módon érvényesült Lajtha zenéjében: a magyar zenei anyanyelvnek és a francia kortárs zene élményvilágának szintézise egész életművét meghatározta.

Felvillantott gondolataim konklúziójaként leszűrhető, hogy Lajthának a nemzeti hagyománykutatás tudományos ismeretén alapuló, és európai szemléletének inspirációjában fogant alkotóművészete a 20. századi magyar zeneszerzés és népzenetudomány történetében kimagasló jelentőségű, teljesen szuverén szellemi örökséget képvisel.

Berlász Melinda

A felolvasás elhangzott 2019 június 30-án délután, a Károlyi kertben felállított Lajtha szobornál, amelyet helyszínen készített fényképek is megőriztek.